

Basteicafé 11 december 2025

De Sint Jansberg 1828-1972

Ingekleurde luchtfoto van de Sint Jansberg (bron Julia Verschuur)

Over de Sint Jansberg is onlangs een publieksboek verschenen met de geschiedenis van dit landgoed. Twee van de vier auteurs, Paul Thissen en Paul Klinkenberg, vertellen over het boek.

Opgang en teloorgang van een adellijk goed.

Paul Thissen, historisch geograaf te Nijmegen,
paul.thissen@fo.nl

Het landgoedbeheer onder de vier elkaar opvolgende baronnen Van Riemsdijk / Van Verschuier. Adrianus van Riemsdijk kocht vanaf 1828 tot 1843 in het grensgebied van Limburg, Gelderland en Pruisen, een meer dan 400 hectare groot bezit bij elkaar. De omstandigheden na de Franse Tijd zaten hem mee: een verschoven rijksgrens en geldgebrek bij overheden. Zijn schoonzoon Frans van Verschuier breidde het bezit uit tot bijna 500 hectare en verfraaide het. Hij ging er ook wonen. Diens zoon Daniel van Verschuier moest in 1899 zijn zussen en broer uitkopen om eigenaar te kunnen worden, een moeizame start van het landgoed in de 20^e eeuw. Ot van Verschuier, de zoon van Daniel, nam het stokje in 1924 over. Hij moest de verschrikkelijke verwoesting in '44-'45 verduren, maar hij wist het landgoed toch weer op te bouwen en te behoeden voor verkoop en opdeling. Een prestatie van formaat.

Bruggetje bij de Drie Vijvers.

Een uitzonderlijk landgoed De ontwikkelingen op de Sint Jansberg zijn vergelijkbaar met wat op andere landgoederen gebeurde, maar de geschiedenis van de Jansberg kent ook vele bijzonderheden. Daarbij hoort het ontstaan rond 1900 van een kolonie van schilders, uitgelokt door het pittoreske landschap. In dezelfde tijd, en ontdekten natuurkenners en -beschermers uit het westen van Nederland de Jansberg en omgeving.

Op de voorgrond de plek waar het huis Molendal heeft gestaan.

Een van hen was Jac. P. Thijssen die al kort na de eeuwwisseling kwam kijken. Toen hij in 1905 de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten had opgericht, zette hij de Jansberg op een korte lijst van gebieden die hij beslist door de vereniging wilde laten kopen. De hele eeuw lang hield Natuurmonumenten contact met de opeenvolgende baronnen. Dat betaalde zich uit. In 1972, na de dood van de laatste baron, werd de Sint Jansberg natuurmonument.

De allesverwoestende orlog De oorlog was allesverwoestend voor het landgoed. Landhuis,

koetshuis, rentmeestershuis, theekoepel, boswachterswoning, pachtboerderijen, tuinen, parkbos, productiebos: alles ging aan flarden.

Er was één gelukje: de voor de natuur meest waardevolle onderdelen, de brongebieden en de steile hellingen met loofbos, lagen in de luwte en bleven daarom relatief gespaard. Dat gold ook voor de Bovenste Plasmolen, een watermolen die uit de Middeleeuwen stamt.

Fotograaf Wilhelm Ivens op de Jansberg

Paul Klinkenberg, pklinkenberg@planet.nl, onderzoeker landschapsgeschiedenis te Nijmegen

De bijzondere collectie foto's van de bekende Nijmeegse fotograaf Wilhelm Ivens gemaakt aan het einde van de 19^e eeuw, in opdracht van baron van Verschuer, is een indrukwekkende reeks: technisch innovatief en compositorisch beeldschoon. Het boven water krijgen van deze laatnegentiende-eeuwse foto's is een verhaal op zich.

Wat de baron graag liet fotograferen.

Wandelaars achter de waterval.

De foto's geven een beeld van hoe de familie van Verschuer de Sint Jansberg graag liet zien. Voordat zulke foto's genomen werden, was een kijkje in het landgoed voorbehouden aan gasten. Die kwamen, vooral in het zomerseizoen, logeren. Een van de hoogtepunten van ieder bezoek was het wandelen in 'het Park' dat zich uitstreckte rond het landhuis. Baron en barones namen hun gasten mee over de slingerpaden, langs de bijzondere bomen en de uitzichtpunten op de rand van de stuwwal, langs de beek en naar de Drie Vijvers. Bij de vijvers wachtte het hoogtepunt van de wandeling. De tuinman die vooruit was gesneld,

had de waterwerken in werking gesteld, met waterval, fonteinen en waterspuwende leeuwtjes.

Geen wonder dat veel van de foto's van Ivens de waterwerken afbeelden.

Wat opvalt bij foto's van Ivens dat hij gebruik maakte van figuranten die hij op een uitgekende plek (qua compositie) in het beeld liet poseren. Ivens maakte ook panoramafoto's van de Jansberg om de weidsheid van het landgoed te benadrukken. Daarvoor zocht hij een hoog standpunt op zoals een uitkijktoren of een hoge heuveltop van het landgoed, beiden met rondom vrij zicht. De afgedrukte foto's werden vervolgens op karton geplakt met een bijzonder, panoramisch formaat van 21 bij 10 cm om zo veel mogelijk van de Sint Jansberg en omgeving te laten zien.

Opnamestudio Korfmacher circa 1899.

Wilhelm Ivens, innovatief fotograaf

Naast de historische foto's van de Sint Jansberg gaat Klinkenberg in op de ontwikkeling van Ivens als fotograaf en ondernemer in Nijmegen. Aan de hand van advertenties die hij plaatste in de Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant, krijgen we een goed beeld van de voortschrijdende activiteiten van Ivens en de ontwikkelingen in de fotografie van zijn tijd. Wilhelm Ivens was niet de eerste beroepsfotograaf in Nijmegen. Het was Julius Schaarwächter die als eerste in Nijmegen in 1865 een fotoatelier opende, waarna Gerard Korfmacher hetzelfde deed in 1870. Een jaar later begon Wilhelm Ivens voor zichzelf - op tweeëntwintigjarige leeftijd! - een 'fotografisch atelier' op de Doddendaal dat hij van Korfmacher overnam.

Later, begin jaren '80, beperkte Ivens zich niet langer tot het fotograferen van portretten, maar ging hij zich ook toeleggen op het fotograferen van gebouwen, landschappen en familiegroepen in tuinen.

Volgend Basteicafé op donderdag 15 januari 2026 leert ons welke planten het meest inheems zijn en hoe deze kennis de natuur nu en in de toekomst kan helpen. Het gaat over 10 jaar intensief onderzoek naar inheemse planten en dieren, door onderzoeker **Jochem Kühnen**. Hoelang zijn inheemse planten al inheems en wat kunnen we ervan leren? Bioloog én archeobotanisch specialist **Yvonne van Amerongen** legt uit hoe er een database van botanische resten van alle archeologische opgravingen in Nederland is ontstaan en hoe we deze kennis kunnen toepassen voor natuur nu..